

Nr 272.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag för budgetåret 1946/47 till statens bosättningslånefond; given Stockholms slott den 26 april 1946.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för denna dag *dels* återkalla i 1946 års statsverksproposition framlagda förslag att för budgetåret 1946/47 anvisa till Statens bosättningslån: Ersättning åt ortsombud ett förslagsanslag av 50 000 kronor (driftbudgeten, femte huvudtiteln, punkt 31) samt till Statens bosättningslånefond ett investeringsanslag av 3 000 000 kronor (kapitalbudgeten, bil. 4, punkt 4), *dels ock* föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen nu hemställt.

GUSTAF.

Gustav Möller.

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 26 april 1946.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, GJÖRES, ERLANDER, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, ERICSSON, MOSSBERG.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anför chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller.

I årets statsverksproposition har Kungl. Maj:t på min hemställdan föreslagit riksdagen att för budgetåret 1946/47 anvisa *dels* till Statens bosättningslån: Ersättning åt ortsombud ett förslagsanslag av 50 000 kronor (driftbudgeten femte huvudtiteln, punkt 31), *dels ock* till Statens bosättningslånefond ett investeringsanslag av 3 000 000 kronor (kapitalbudgeten bil. 4, punkt 4). Nämnda förslag grundade sig på en av fullmäktige i riksbanken gjord beräkning av medelsbehovet för ifrågavarande budgetår. Fullmäktige förut-satte, att i huvudsak oförändrade bestämmelser angående utlåningen från fonden skulle komma att gälla under budgetåret.

Efter framläggandet av förenämnda förslag har 1941 års befolkningsutredning i ett den 19 januari 1946 avgivet betänkande angående barnkostnadernas fördelning (SOU 1946: 5) förordat vissa ändringar i nu gällande bestämmelser angående de statliga bosättningslånen.

Då det synes angeläget att befolkningsutredningens berörda förslag snarast möjligt underställes statsmakternas prövning, har jag ansett mig böra upptaga förevarande anslagsfrågor till förnyat övervägande. Innan jag redogör för förslaget, vill jag i korthet ange de för närvarande gällande bestämmelserna i ämnet.

Gällande bestämmelser m. m.

Beslut om inrättandet av en statens bosättningslånefond fattades av 1937 års riksdag. Med stöd härav utfärdade Kungl. Maj:t den 30 september 1937 kungörelse om statens bosättningslån (nr 809), vilken trädde i kraft vid ingången av år 1938. Genom senare utfärdade kungörelser (nr 204/1938, 94/1939, 281/1941, 312/1942 och 588/1943) har vidtagits vissa huvudsakligen smärre ändringar i de ursprungliga bestämmelserna.

Nu gällande föreskrifter rörande lånen innebära i huvudsak följande.

Lån kan beviljas trolovade eller äkta makar för inköp av möbler och andra bosättningsföremål, vilkas anskaffande föranledes av äktenskapets ingående. Enligt uttalande av 1942 års riksdag må under begreppet bosättningsföremål föras även spisar, fasta diskbänkar eller andra likartade hushållsföremål, som äro att hänföra till fast inredning.

Såsom villkor för erhållande av bosättningslån gäller:

- a) att de lånesökande äro i behov av medel för anskaffandet av erforderliga bosättningsföremål,
- b) att lånets upptagande är tillrådligt med hänsyn till de lånesökandes egna villkor och intressen,
- c) att de lånesökande tecknat sjukförsäkring, som kan anses tillräcklig med hänsyn till deras ekonomiska villkor, eller i annan ordning skaffat sig liknande trygghet,
- d) att de lånesökande gjort sig kända för skötsamhet och ekonomisk förtänksamhet ävensom, i den mån betingelser härför förelegat, ådagalagt sparsvilja, samt

e) att, där de lånesökande äro äkta makar, särskilda omständigheter föranlett dem att först efter äktenskapets ingående göra låneansökningen.

Då särskilda skäl därtill äro, må bosättningslån beviljas lånesökande, oaktat de icke uppfylla det under c) stadgade villkoret.

Låneansökan av äkta makar skall avlämnas inom sex månader från äktenskapets ingående. I ömmande fall må dock ansökan, som avlämnats senare, upptagas till prövning.

Högsta medgivna lånebelopp, vilket ursprungligen utgjorde 1 000 kronor, höjdes på förslag av 1941 års befolkningsutredning enligt beslut av 1943 års riksdag till 1 250 kronor med hänsyn till den under kriget inträdda prissteg-

ringen. Bosättningslån skall förräntas efter fast, vid lånets beviljande bestämd räntefot, som fastställs av Kungl. Maj:t. För de senaste åren har räntan varit bestämd till 4 procent.

Lånet skall amorteras i sådan ordning, att det är återbetalt senast fem år efter utlämnandet.

Ansökan om bosättningslån göres å en av riksbanken fastställd blankett och inlämnas till ett särskilt ortsombud i den kommun, där mannen är bosatt.

Såsom ortsombud fungerar inom varje kommun en av kommunen för en tid av två år vald person. Ortsombudet har att å ansökningshandlingen teckna yttrande dels rörande riktigheten av de uppgifter, som meddelats av sökandena, och dels i de andra hänseenden, som angivas i ansökningsblanketten.

Avlider låntagare och skulle därefter lånets återbetalning bereda synnerlig svårighet för den andre låntagaren, eller där sådan icke finnes, för den avlidnes efterlevande, kan Kungl. Maj:t på hemställen av riksbanken medgiva befrielse från återbetalningsskyldighet med avseende å statens hela återstående fordran eller del därav. Sådan befrielse kan ock medgivas, därest låntagarna eller endera av dem efter det lånet beviljats fått sin försörjningsplikt så utökad att därigenom uppkommit synnerlig svårighet att återbetala lånet.

I årets statsverksproposition har jag emellertid förordat, att beslutanderätten beträffande befrielse, helt eller delvis, från återbetalningsskyldighet i fråga om statligt bosättningslån och beträffande avskrivning av sådant lån överflyttas från Kungl. Maj:t till riksbanken.

Till Statens bosättningslånefond har under budgetåren 1937/38—1945/46 av riksdagen anvisats sammanlagt 43,5 miljoner kronor. Då riksbanken kunnat använda genom amorteringar å äldre lån influtna medel för utlämnandet av nya lån, uppgår den sammanlagda lånesumman för samtliga sedan låneverksamhetens början beviljade lån till ett högre belopp än vad som anvisats till bosättningslånefonden. Av riksbanken lämnade uppgifter rörande verksamhetens omfattning giva vid handen, att fram till den 1 juli 1945 mer än 81 000 bosättningslån utlämnats till ett sammanlagt belopp av över 71 miljoner kronor. Verksamhetens utveckling år från år framgår av följande tabell.

Utlämnade bosättningslån 1938—45.

År	Antal	Utlämnade bosättningslån	
		Belopp, kronor	Medelbelopp, kronor
1938	7 765	5 764 267	742
1939	8 225	6 486 527	789
1940	8 020	6 199 299	773
1941	10 282	8 113 239	789
1942	13 393	11 120 823	830
1943	13 232	12 208 136	922
1944	14 651	14 887 098	1 016
1945, första halvåret	6 079	6 315 804	1 039
Summa	81 647	71 089 903	871

I fråga om bosättningslåneverksamhetens betydelse hänvisar befolkningsutredningen till att socialstyrelsen på utredningens initiativ verkställt en undersökning härom. En redogörelse härför har tidigare publicerats som bilaga till utredningens år 1943 avgivna betänkande angående planmässigt sparande för familjebildning och statens bosättningslån (SOU 1943: 18). Beträffande denna undersökning anför befolkningsutredningen bland annat följande.

Undersökningsmaterialet omfattade 6 243 under åren 1938—41 utlämnade lån och bearbetades i syfte att belysa

1) i vilken omfattning bosättningslån anlitats inom olika befolkningsgrupper,

2) till vilka belopp bosättningslånen utgått till olika kategorier av låntagare m. m., samt

3) vilken betydelse bosättningslånen haft för familjebildningen och för de låntagande familjernas ekonomi.

Undersökningen visar, att bosättningslånen anlitats i betydligt större utsträckning i städerna än på landsbygden och över huvud i större utsträckning å industriorter än i jordbruksbygder.

De av undersökningen berörda bosättningslånen ha sålunda fördelat sig på följande sätt: 66,2 procent på stadssamhällen, 32,6 procent på landsbygden och 1,2 procent utan uppgift om bostadsort.

icke mindre än 4 646 eller 74,4 procent av de lån, undersökningen omfattat, ha utlämnats till industri- och byggnadsarbetare. Lånen till lant- och skogsarbetare ha uppgått till 551 eller 8,8 procent av samtliga. Procentalen för övriga yrkesgrupper ha varit följande: 10,0 procent för anställda i enskilda företag, 3,2 procent för personer vid polis- och försvarsväsendet, 1,8 procent för företagare, 0,8 procent för anställda och tjänstemän i offentlig tjänst samt lärare och slutligen 0,7 procent för utövare av fria yrken.

Högsta medgivna lånebeloppet, vilket under den tid undersökningen avsåg utgjorde 1 000 kronor, har sökts av 68,8 procent av de lånesökande men beviljats endast 32,5 procent.

Vilken betydelse bosättningslånen haft för familjebildningen och för de låntagande familjernas ekonomi är svårt att närmare angiva. Det framgår dock, att bosättningslåneklientelet uppvisar förhållandevis flera äktenskap i åldrarna under 30 år med avseende på män och 25 år med avseende på kvinnor än vad genomsnittssiffrorna för hela befolkningen ge vid handen. Undersökningen visar vidare, att lånen ofta sökts för att möjliggöra giftermål och bosättning på grund av kvinnans väntade nedkomst. Man torde sålunda kunna antaga, att bosättningslåneverksamheten bidragit till att legalisera förbindelser, som annars icke skulle ha lett till äktenskap.

En allmän uppfattning om inkomstförhållandena bland låntagareklientelet giva de uppgifter, som lämnats av 5 801 eller ca 95 procent av de lånesökande. Av dessa hade 4 387 enbart kontant inkomst och 964 kontant inkomst jämte naturaförmåner av olika slag. Medelinkomsterna per år för de redovisade familjerna med enbart kontantinkomst voro för Stockholm med förorter 4 627, för samtliga stadssamhällen 3 435 samt för landsbygden 2 204 kronor. För samtliga orter utgjorde den 3 051 kronor.

Låntagarnas hyreskostnader efter bosättningen ha varierat mycket starkt. I genomsnitt har årshyran utgjort i Stockholm med förorter 1 027 kronor, i Göteborg med förorter 683 kronor, i Malmö med förorter 603 kronor, i städer med 30 000—100 000 invånare 608 kronor samt på landsbygden 276 kronor. Mer än $\frac{2}{3}$ av hela antalet låntagare ha efter bosättningen haft lägenheter om ett rum och kök.

Uttalanden i låneansökningarna angående besparingar, skulder m. m. ha icke gjorts till föremål för statistisk bearbetning. Det har emellertid kunnat iakttagas, att kontanta besparingar i allmänhet icke förefunnits i nämnvärd utsträckning. Såsom skäl härför ha anförts försörjningsplikt mot föräldrar eller utomäktenskapliga barn, låg lön under lärotid, arbetslöshet och ojämna sysselsättningsförhållanden. I allmänhet ha heller icke skulder uppgivits. Tillgångar i form av inventarier, kläder m. m. har det varit svårt att erhålla någon uppfattning om, liksom å andra sidan ej heller avbetalningsskulder o. d. i allmänhet synas ha uppgivits. Beträffande utrustning för bosättningen har vanligen linne o. d. nämnts. Köksutrustning, husgeråd och sängkläder torde i många fall ha kunnat påräknas såsom hjälp till bosättningen från föräldrar och anförvanter. Bosättningslånet skulle i huvudsak användas till nyanskaffning av större möbler, såsom matbord, buffé, ottoman eller andra liggmöbler, stolar o. s. v.

Förslag av befolkningsutredningen.

Befolkningsutredningen hänvisar till att utredningen redan i sitt tidigare avgivna betänkande (SOU 1943:18) givit uttryck för sin uppfattning rörande utformningen av de statliga bosättningslånen. Utredningen har likväl ansett anledning föreligga att på nytt upptaga bosättningslånen till behandling därvid utredningen dels med några principiella betraktelser angivit deras samband med andra befolkningspolitiska åtgärder, dels framlagt ytterligare några jämningsförslag i nu gällande bestämmelser.

Vad då först angår de grundläggande principerna för den statliga bosättningslåneverksamheten erinrar utredningen om att befolkningskommissionen på sin tid angav främst två argument till förmån för att man genom statliga åtgärder skulle stödja bosättningen. Dels hänvisade befolkningskommissionen till att äktenskapsfrekvensen i Sverige vore relativt låg och äktenskapsåldern hög. Ur befolkningspolitisk synpunkt framstode det som i hög grad önskvärt att främja tidiga äktenskap. De unga borde därför hjälpas till att kunna sätta bo redan innan de hunnit genom egna besparingar åstadkomma de medel, som härför erfordrades. Dels betraktade befolkningskommissionen den avbetalningshandel med möbler och andra bosättningsföremål, som allmänt förekomme, såsom en i vissa avseenden osund företeelse, vilken borde motverkas. En direkt kreditgivning till dem, som stode i begrepp att sätta bo, framstode som en rationalisering på detta område. Härför erfordrades en låneform, som — om man ville undvika en subventionering — i övrigt skulle vara fullt affärsmässig men som icke skulle kräva vanlig bankmässig säkerhet av låntagarna.

Befolkningsutredningen anför, att den vid sina överväganden rörande samhällliga åtgärder för att åstadkomma en ändrad fördelning av barnkostnaderna icke kunnat undgå att även uppmärksamma de kostnader, som själva bosättningen medför. Inom utredningen hade diskuterats förslag om att nygifta skulle erhålla ett statligt bosättningsbidrag, en bosättningspenning. Utredningen hade emellertid funnit sig icke kunna tillstyrka en sådan

anordning. Det primära ansvaret för familj och barn måste enligt utredningens uppfattning allt framgent ligga hos de enskilda individerna själva. Även om samhället borde uppmuntra tidiga äktenskap och hjälpa till att undanröja de hinder, som de unga mötte, då det gällde att sätta bo och bilda familj, syntes statliga subventioner härvid vara av mindre angelägenhetsgrad i jämförelse med behovet av hjälp vid andra tillfällen. Direkta understöd för täckande av kostnaderna i samband med barnens födelse ävensom för barnens vård och uppfostran måste äga företräde framför understöd i samband med bosättningen.

Från denna regel har utredningen dock ansett sig böra göra ett undantag. Utredningen har nämligen funnit det vara av så stort värde, om man kan stimulera ungdomen till att redan på ett tidigt stadium spara med sikte på familjebildningen, att utredningen i ett särskilt avsnitt av förenämnda betänkande nr 5/1946 framlagt förslag om statligt familjebidningsbidrag i anslutning till en dylik självverksamhet.

Utredningen anför fortsättningsvis.

Befolkningsutredningen finner det emellertid klart ådagalagt, att behovet av samhällligt stöd i annan form än direkta bidrag till bosättningen måste anses vara stort. Häri ligger motiveringen till statliga bosättningslån med i princip bankmässiga villkor, sådana som de nu gällande. De av befolkningskommissionen tidigare anförda skälen till dessa äga alltjämt giltighet. Trots den högre äktenskapsfrekvensen under de senaste åren har medelåldern vid äktenskapsingående i vårt land icke undergått någon sänkning av betydelse utan ligger alltjämt på en i förhållande till andra länder hög nivå. Med de förskjutningar i åldersstrukturen, som kunna förutses inträda under kommande årtionden, blir det ur allmänna befolkningspolitiska synpunkter av vikt, att den nedgång i antalet äktenskap, som kan förväntas, motverkas genom sänkt äktenskapsålder. Även det av befolkningskommissionen understrukna önskemålet att motverka avbetalningshandeln med möbler och annat gör sig alltjämt med oförminskad styrka gällande.

Utredningen vill också peka på de gynnsamma erfarenheter, som gjorts under den hittills bedrivna bosättningslåneverksamheten. Genom bosättningslånen ha i många fall unga människor beretts tillfälle att sätta bo och därmed legalisera förbindelser, som kanske annars icke skulle lett till äktenskap. Bosättningslånen ha därigenom i sin mån bidragit till minskningen i de utomäktenskapliga barnens antal. Denna lånemöjlighet har även emellanåt kommit väl till pass i situationer, där eljest fosterfördrivning kanske skulle ha tillgripits.

Utredningen vill därför räkna med de statliga bosättningslånen efter i huvudsak nu tillämpade riktlinjer som ett bestående led i den fortsatta befolkningspolitiken.

Utredningen har härefter till behandling upptagit vissa i den befolkningspolitiska diskussionen framförda förslag rörande amorteringen av bosättningslånen, däribland förslaget att viss del av lånet skulle avskrivras för varje barn, som föddes inom äktenskapet. Utredningen anser, att i normala fall kontrahenterna under de första åren av äktenskapet böra kunna både förränta och amortera lånet; i många fall befunde sig familjen under dessa år i bättre ekonomiska omständigheter än under någon annan period av sin

tillvaro. Det hade emellertid i vissa fall förekommit, att återbetalningen av lånen berett låntagarna stora svårigheter, särskilt givetvis i familjer, vilkas barnantal ganska fort utökats. Barnens ankomst medförde ju som regel öka de utgifter, utan att familjens inkomster samtidigt ökades. Emellanåt hade läget varit det motsatta: lånet hade punktligt återbetalats — men på bekostnad av nativiteten inom äktenskapet. Förekomsten av låneskulden hade så tillvida haft en restriktiv verkan, att barnalstringen uppskjutits till en tidpunkt, då lånet återbetalats och familjens ekonomi blivit konsoliderad. Detta vore speciellt fallet bland de mest skötsamma och ekonomiskt förutseende.

Utredningen — som funnit starka motiv föreligga för statliga bidrag i samband med barnens tillkomst och uppväxt och i sitt här ifrågavarande betänkande framlagt förslag härom — har likväl ej ansett sig kunna förorda, att bosättningslånen amorteras med barnen. En sådan anordning vore ej att hänföra till ett ytterligare stöd till själva bosättningen — vilken i regel förutsattes ha ägt rum då lånet tagits — utan vore ett särskilt statligt bidrag vid barnens tillkomst. Redan det förhållandet, att en familj för att komma i åtnjutande av ifrågavarande bidrag skulle vara tvungen att taga ett lån, talade tungt mot berörda förslag. Därtill komme, som av socialstyrelsens undersökning framginge, att bosättningslånens belopp starkt växlade liksom även att barnen komme olika lång tid efter lånens erhållande. Än starkare skäl mot en barnamortering av antydd art utgjorde det förhållandet, att bosättningslånen vore så ojämnt fördelade på olika befolkningsgrupper. De vore, som socialstyrelsens undersökning visat, vanligast inom vissa industriarbetaregrupper och bland lägre tjänstemän i stadssamhällena, medan de i relativt långt mindre grad utnyttjats på landsbygden. Uteslutna från bidrag, som utginge i form av barnamortering på bosättningslån, skulle därigenom i synnerhet vara de allra sämst ställda och därför mest behövande kategorierna, som på grund av bankmässiga hänsyn ej kunde erhålla bosättningslån.

Befolkningsutredningen förordar därför, att eventuella bidrag i samband med barnens tillkomst och uppväxt hållas helt skilda från bosättningslåneverksamheten. Utredningen framhåller emellertid, att även om de förslag om barnbidrag m. m., som utredningen framlagt, förverkligades, kunde givetvis svårigheter infinna sig för en låntagare att förena barnafödande med amorteringsskyldighetens fullgörande. Utredningen hade därför undersökt olika möjligheter till modifikationer av villkoren för bosättningslånen, vilka skulle kunna bringa lättnad i sådana fall. I detta sammanhang hade utredningen övervägt bestämmelser om viss tids amorteringsfrihet i samband med födelsen av ett barn ävensom en förlängning av amorteringstiden av samma anledning. Tvekan kunde härvidlag råda, då man givetvis icke i onödan borde uppskjuta återbetalningen till en tid, då familjens utgifter kanske blivit än större. Även om inga generella regler angåves, borde dock möjlighet finnas att företaga en omprövning av lånets amortering vid ett barns tillkomst hos låntagarna. Sådan möjlighet torde riksbanken redan nu äga och i icke få fall begagna. Utredningen ville förorda, att denna möjlighet bevarades och gjordes känd för låntagarna.

Emellertid har utredningen ansett, att viss tids amorteringsfrihet skulle kunna medgivas för personer, som vid äktenskapets ingående ha låg betalningsförmåga, vilken efter några år kan förväntas stiga. Utredningen har härvid särskilt tänkt på ungdom, som bedriver högskolestudier eller genomgår annan långvarig utbildning.

Utredningen anför härom.

De nuvarande bosättningslårens konstruktion med en relativt kort amorteringstid göra dem särskilt lämpade för sådana grupper inom samhället, som redan vid tidig ålder komma upp i inkomstlägen, vilka medföra viss sparförmåga. För dessa är ett sparande före bosättningen eller en snabb amortering av bosättningens kostnader, innan familjeutgifterna stigit alltför mycket, synnerligen lämplig. Det är därför ingen tillfällighet, att bosättningslåren blivit mest populära bland industriarbetarna. För andra grupper inom samhället kunde en annan konstruktion av bosättningslåren vara mera motiverad. Detta gäller exempelvis dem, som undergå en långvarig utbildning och vilkas betalningsförmåga på grund härav kanske är låg vid bosättningen men kan beräknas stiga efter några år. Utredningen vill förordna, att en särskild låneform prövas för sådana grupper i samhället. För dessa låntagare erfordras en låneform, som medför viss tids anstånd med amorteringsskyldigheten. Utredningen föreslår därför införandet av särskilda *studiebosättningslån*, för vilka låntagarna erhålla uppskov under högst 3 år, innan amorteringarna börja, men vilka därefter böra amorteras på samma tid och villkor i övrigt som andra bosättningslån.

Utredningen har vidare framlagt förslag till vissa jämkningar i bestämmelserna rörande bosättningslårens användningsområde. Härvid erinrar utredningen till en början om att det föreläge en skillnad emellan det förslag, som befolkningskommissionen ursprungligen framställde, och den anordning, som vidtagits. Befolkningskommissionen hade tänkt sig, att lånen skulle kunna få tämligen fritt användas för utgifter i direkt eller indirekt samband med bosättningen. De skulle icke endast kunna komma i fråga för inköp av möbler och andra bosättningsföremål. Därest en person i samband med familjebildningen ville förvärva ett eget hem, igångsätta en rörelse eller dylikt, skulle bosättningslåren kunna komma i fråga även för därmed förenade kostnader.

Enligt de för bosättningslåneverksamheten utfärdade bestämmelserna hade användningsområdet emellertid begränsats i förhållande till befolkningskommissionens förslag till att endast avse »möbler eller andra bosättningsföremål, vilkas anskaffande föranledes av äktenskapets ingående». På förslag av befolkningsutredningen hade, som förut berörts, denna formulering år 1942 givits en mera vidsträckt tolkning än tidigare.

Enligt befolkningsutredningens uppfattning finnes åtskilligt, som talar för ett så vidsträckt användningsområde för bosättningslåren som befolkningskommissionen tänkte sig. Utredningen anför härutinnan.

Den begränsning för bosättningslårens användning, som föreskrivits i gällande författning, torde i sin mån ha bidragit till den ojämna spridning, som bosättningslåren erhållit. Som framgått av tidigare anförda utredningar ha bosättningslåren främst tagits i anspråk av industriarbetare, för vilka an-

skaffandet av möbler och husgeråd vanligen är det mest angelägna vid bosättningen. Läget är i viss mån ett annat för den jordbruksidkande befolkningen liksom även för hantverkare och mindre företagare. På landsbygden är det icke ovanligt, att de unga föra med sig en del linne, husgeråd, kanske också möbler från föräldrahemmet. Bortsett från en i och för sig lovvärd obenägenhet för att över huvud låna, har jordbruksbefolkningen i relativt liten utsträckning tagit i anspråk bosättningslånen, därför att dessa icke kunnat användas för sådana utgifter, som för dem framstått som mest angelägna i samband med bosättningen. Den tolkning av bestämmelserna, som gjordes 1942 och vidgade användningsområdet, kan här bli av betydelse. Enligt denna kunna bosättningslån användas för att bestrida utgifter i samband med upprustning av en bostad, anskaffande av en ny spis, diskbänk eller annat som underlättar arbetet i hemmet. Redskap och maskiner, som användas i hemarbetet, såsom symaskiner, tvättanordningar m. m., torde redan förut kunnat komma i fråga. Kännedomen om dessa användningsmöjligheter torde emellertid icke vara så spridd, som önskvärt vore. Befolkningsutredningen vill i detta sammanhang även understryka, att gränsen mellan vad som hör till hemmet och hushållet å ena sidan och till övrigt arbete för familjens försörjning icke är klar och entydig. Anledning synes knappast finnas att strikt skilja mellan vad som i husmoderns arbete i ett lanthushåll hör till hemmet och vad som hör till jordbruksdriften. Redskap, som underlätta husmoderns arbete, böra i båda fallen kunna, därest förhållandena motivera det, få anskaffas för bosättningslånen. Detsamma gäller den utrustning, som kan erfordras för en både för hemmets trevnad och dess försörjning betydelsefull hemslöjd, såsom hyvelbänk, vävstol och verktyg. Inköp av husdjur såsom kor och får, vilkas avkastning till avsevärd del användes inom det egna hushållet, bör betraktas på samma sätt. En sådan vidsträckt tolkning, som befolkningsutredningen finner väl motiverad, skulle sannolikt öka bosättningslånets värde, icke minst för befolkningsgrupper, som hittills endast i mindre utsträckning utnyttjat denna lånemöjlighet. Därest användningsområdet på detta sätt vidgas, finner befolkningsutredningen sig kunna avstå från en längre gående förändring av bestämmelserna för bosättningslånen, vid vilken denna verksamhets förhållande till andra låneformer även finge upptagas till omprövning.

Ytterligare föreslår utredningen en höjning av maximibeloppet för bosättningslån från 1 250 till 2 000 kronor. Utredningen påpekar, att nämnda spörsmål har nära samband med frågan om lånens användningsområde samt anför ytterligare i huvudsak följande.

Den uppfattningen synes ha vunnit tämligen allmän anslutning från sakkunniga, att ett lånebelopp inom ramen för vad som enligt bestämmelserna kunnat medgivas — för närvarande högst 1 250 kronor — måste anses otillräckligt för en tillfredsställande bosättning. Försök ha visserligen gjorts att sammanställa en kollektion möbler och hushållsutrustning, som skulle förstå för en nybildad familj, men hålla sig inom ramen för angivna belopp. Så hade t. ex. HSB på sin jubileumsutställning i Stockholm i september 1944 försett en lägenhet på 1 rum och kök med möbler, sängkläder, linne, köksutrustning m. m. för 1 250 kronor. En liknande bosättning har visats på svenska slöjdföreningens jubileumsutställning i Stockholm i september—oktober 1945. Den bosättning, som — om allt skall nyanskaffas — erhålles för detta belopp, tillfredsställer emellertid endast ganska blygsamma fordringar.

Det bosättningsförslag, som uppgjorts i den av Sveriges riksbank i samarbete med befolkningsutredningen och svenska slöjdföreningen utgivna broschyren »Bosättning», torde draga en kostnad, som överstiger bosättningslånets maximibelopp. Från HSB:s sida har i anslutning till den nämnda utställningen uttalats, att lånebeloppets storlek för närvarande icke möjliggör inköp av speciellt sängutrustning och linneutstyrsel av tillräckligt god kvalitet och omfattning. Även viss ökning av den utställda uppsättningen av husgeråd har ansetts nödvändig. Med stöd härav har från detta håll förordats en höjning av bosättningslånen med c:a 400 kronor.

Anskaffandet av särskilda redskap eller maskiner för hemarbetets underlättande — exempelvis en symaskin, som beräknas kosta minst 400 kronor — eller en förbättring av den fasta köksutrustningen kan knappast rymmas inom den ram, som bosättningslånets maximibelopp medger.

Hänsyn får vidare tagas därtill, att långt ifrån alla lånesökande (enligt socialstyrelsens undersökning 1938—41 blott en tredjedel) beviljats maximibeloppet. Medelbeloppet för första halvåret 1945 låg t. ex. ca 200 kronor under maximibeloppet. Under sådana förhållanden blir det tydligt, att i de fall, där tillräckliga egna besparingar saknats, skuldsättning vid sidan om lånet blivit nödvändig. Ibland har nog denna skuldsättning tagit formen av avbetalningsköp. Bosättningslåneverksamheten har då icke motsvarat sitt syfte att motverka sådana köp.

Å andra sidan kunna starka argument anföras för en begränsning av bosättningslånen till minsta möjliga belopp. Många gånger ha de unga makarna åtminstone vissa egna resurser, antingen i form av linne, husgeråd, möbler etc., eller sparkapital eller få hjälp med en del av anhöriga. Ofta kan man räkna med att de unga ha så pass god inkomst, att de genom sparande under äktenskapets första år ha möjlighet att komplettera bosättningen. De, som vid äktenskapets ingående äro helt blottställda, ha dock möjlighet att med det nuvarande lånet skaffa sig en sådan hemutrustning, att familjelivet kan startas under drägliga förhållanden.

Befolkningsutredningen vill också understryka, att man bör vara försiktig med att öka lånet främst med hänsyn till de olägenheter, som en alltför stor skuldbörda måste medföra under de år av äktenskapet, då skulden amorteras samtidigt som kanske familjens utgifter öka på grund av tillkomsten av barn. Vidare kunna skäl förebringas att låta ändringar beträffande bestämmelserna för bosättningslånen anstå tills vidare. Genom initiativ från befolkningsutredningen, svenska slöjdföreningen och andra organisationer har en rådgivningsverksamhet för blivande hembildare kommit igång. Så har en bosättningskonsulent tillsatts i Stockholm. När denna verksamhet pågått någon tid, torde den ge erfarenheter, som kunna ge en ny belysning av de önskvärda riktlinjerna för bosättningslåneverksamheten.

Då befolkningsutredningen år 1943 föreslog en höjning av maximibeloppet från 1 000 kronor till 1 250 kronor, tog utredningen hänsyn jämväl till krisläget. Den under kriget rådande varuknappheten har självfallet utgjort en särskild anledning att vara försiktig med en höjning av lånebeloppen. Utredningen nöjde sig därför då med att föreslå en höjning, som åtminstone delvis kompenserade den sedan krigsutbrottet inträffade prisstegringen, men avstod från att då föreslå en eljest motiverad större höjning.

När utredningen väger de olika skälen mot varandra, kommer utredningen till den slutsatsen, att en höjning av bosättningslånets maximibelopp till förslagsvis 2 000 kronor bör ske. Av de båda senast angivna skälen kan det vara motiverat att uppskjuta tidpunkten för en sådan höjning. I princip framstår den emellertid för utredningen som ofrånkomlig, om denna långivning skall kunna fylla sitt syfte att motverka avbetalningshandeln. Låne-

maximum måste då kunna räcka till en bosättning av godtagbar standard. Hela maximibeloppet kan dock icke alltid uttagas. Självfallet bör det i varje enskilt fall tillses, att lånet begränsas till vad som är nödvändigt. Den rådgivning, som anknötes till långivningsverksamheten, bör även starkt framhålla för de lånesökande önskvärdheten av att de icke låna mera än de kunna svara för.

När utredningen på detta sätt föreslår en höjning av lånebeloppen, sammanhänger detta även med att utredningen fått ett starkt intryck av att den bosättning, som sker vid äktenskapets ingående, för stora delar av vårt folk blir bestående för familjen under lång tid. Vanligt är att det efter bosättningen vid giftermålet icke sker nämnvärda nyanskaffningar. I viss mån måste man därför ta hänsyn till detta förhållande. Detta gör det emellertid särskilt påkallat, att sängutrustningen och linneutstyrseln, för att nämna några viktiga saker, fyller ganska högt ställda fordringar på kvalitet.

Slutligen har utredningen gjort ett uttalande rörande bestämmelserna beträffande den tid inom vilken ansökan om bosättningslån skall göras.

Utredningen yttrar.

Enligt gällande regler skall bosättningslån sökas av trolovade eller av nygifta inom sex månader från vigseln räknat. Inom utredningen ha diskutrats möjligheterna att genom bosättningslåneverksamheten tillgodose lånebehov för bosättningsändamål även i annat sammanhang.

Man har därvid tänkt på den situation, som kan uppkomma för unga akademiker. Om dessa ingå äktenskap under studietiden, händer det, att de till en början nöja sig med ett minimum. De kanske bo som inneboende på studieorten i möblerad lägenhet eller eljest ordna det mera provisoriskt för sig. Deras bosättning i egentlig mening inträffar först senare, då de avlagt examen och komma ut i förvärvsarbete. Behovet av bosättningslån är då givetvis särskilt stort vid denna senare tidpunkt, som kan ligga flera år efter äktenskapets ingående. Ansökan om bosättningslån, som därvid göres, synes kunna komma under behandling enligt den år 1941 införda ändrade bestämmelsen, att ansökan, som avlämnats mer än sex månader efter äktenskapets ingående, i ömmande fall må upptagas till prövning. Utredningen vill framhålla värdet av denna möjlighet.

Yttranden över befolkningsutredningens förslag.

Av de myndigheter och enskilda organisationer m. fl., som yttrat sig över befolkningsutredningens ifrågasvarande betänkande, har endast en del berört det avsnitt av betänkandet, som innehåller förslag angående bosättningslåneverksamheten. Dessa äro socialstyrelsen, medicinalstyrelsen, statskontoret, överståthållarämbetet, flertalet länsstyrelser, fullmäktige i Sveriges riksbank, socialvårdskommittén, svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet, landsorganisationen i Sverige, tjänstemännens centralorganisation, kooperativa förbundets styrelse, svenska slöjdföreningen, Fredrika-Bremer-Förbundet och folkpartiets kvinnoförbund.

Utredningens förslag hava i allmänhet tillstyrkts eller lämnats utan erinran. De myndigheter, som helt anslutit sig till utredningens förslag, äro so-

cialstyrelsen, statskontoret, länsstyrelserna i Södermanlands, Kronobergs, Kalmar, Gotlands, Hallands, Göteborgs och Bohus, Skaraborgs, Värmlands, Örebro, Västmanlands, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, tjänstemännens centralorganisation och Fredrika-Bremer-Förbundet.

Länsstyrelsen i Blekinge län har ansett nu gällande bestämmelser rörande bosättningslånen alltjämt böra äga bestånd.

Vad angår de olika av befolkningsutredningen framlagda förslagen har förslaget att införa särskilda studiebosättningslån ej mött någon erinran.

Medicinalstyrelsen anser dock den föreslagna tiden för amorteringsfrihet för vissa studerande, till exempel vid de medicinska högskolorna, vara alltför begränsad.

Överståthållarämbetet har jämväl uttalat sig för en utökning i vissa fall av den amorteringsfria tiden. Ämbetet anser för sin del, att lånen sannolikt skulle få betydligt ökat värde för studerande ungdom, därest den föreslagna regeln kompletterades med en bestämmelse av innehåll att amorteringsfrihet skulle kunna erhållas till dess mannen fyllt 27 år, även om uppskovstiden därigenom komme att överstiga tre år.

Socialvårdskommittén framhåller, att åtskilliga skäl talade för en utvidgad möjlighet att anpassa amorteringstiden efter omständigheterna i det enskilda fallet. Behov härav torde finnas icke blott när fråga vore om personer, som underginge utbildning, utan även eljest när av särskilda skäl låntagarens inkomster under den närmaste tiden kunde beräknas bliva låga för att efter några år stiga, t. ex. när vederbörande i samband med giftermål etablerade egen rörelse, övertog jordbruksfastighet o. s. v. Kommittén ville därför förorda, att amorteringstiden i dessa och liknande fall efter individuell prövning kunde utsträckas till högst tre år.

Landsorganisationen i Sverige har ifrågasatt, huruvida ej en generell uppmjukning av de nu gällande amorteringsbestämmelserna borde ske så att dessa kunde bättre anpassas till familjernas återbetalningsförmåga. Landsorganisationen anför.

En amortering av 2 000 kronor inom blott fem år torde i regel innebära en mycket hård belastning även under förutsättning att låntagaren under denna period nått sin högsta inkomststandard. I icke så få fall kan en amortering av denna storlek få nativitetshämmande verkan. Om amorteringstiden ökades till förslagsvis åtta år, skulle olägenheterna enligt landsorganisationens mening bli mindre kännbara.

Landsorganisationen delar inte utredningens mening, att det låneklintel det här gäller i regel under de första åren av äktenskapet befinner sig i gynnsamma ekonomiska omständigheter. Det har upplysts, att bosättningslån i många fall sökas av par, där födelsen inträffat kort tid efter äktenskapets ingående. I dessa äktenskap rubbas ekonomin kraftigt redan från början och amorteringarna bli en mycket svår belastning. Möjligheter att erhålla anstånd med återbetalningen finnas redan nu. Enligt landsorganisationens mening skulle större trygghet vinnas och låneverksamheten bättre fylla sin uppgift, om bestämmelser utfärdades, som tillförsäkrade låntagaren ett uppskov

med betalningen under en inte alltför kort tillmätt period efter varje födelse. Landsorganisationen föreslår en tid av två år. Först härefter kan kvinnan rimligtvis återvända till yrkeslivet.

Utredningens förslag rörande utsträckning av bosättningslånens användningsområde har — om man bortser från den myndighet, som utan närmare motivering helt motsatt sig varje ändring av de nuvarande bestämmelserna om bosättningslånen — allmänt tillstyrkts eller lämnats utan erinran.

Så uttala t. ex. *fullmäktige i Sveriges riksbank*, att de finna utredningens förslag i denna del lämpligt.

Även förslaget att höja maximilånebeloppet till 2 000 kronor har i allmänhet tillstyrkts.

Landsorganisationen i Sverige framhåller, att en höjning av lånebeloppet syntes motiverad redan med hänsyn till att den år 1943 genomförda höjningen från ursprungligen 1 000 till 1 250 kronor inte fullt motsvarade den på detta område sedan förkrigstiden inträffade prisstegringen. Men härutöver kunde med fog göras gällande, att låneverksamheten med nuvarande maximibelopp blott mycket ofullständigt kunde fylla sitt huvudsakliga syfte att minska omfattningen av avbetalningsköpen bland de ungdomar, som önskade sätta bo. Helt torde man inte ens genom den föreslagna höjningen komma ifrån denna olägenhet men frestelsen därtill borde bli avsevärt mindre. Landsorganisationen ville sålunda varmt tillstyrka den förordade höjningen. Landsorganisationen förutsatte, att höjningen av maximibeloppet inte i sak ledde till en skärpning av riksbankens prövning vid lånens utlämnande, vilket skulle motverka syftet med den föreslagna ändringen.

Svenska slöjdföreningen anför.

Föreningens erfarenheter från en omfattande utställnings- och studieledarverksamhet kring bosättningsfrågan ge vid handen att det nuvarande beloppet är för lågt för att tillåta en fullständig bosättning av hygglig standard. Den föreslagna summan av 2 000 kr. tillåter icke heller den mer än en mycket enkel bosättning, men den torde dock, enligt föreningens erfarenhet, räcka till inköp av såväl de nödvändigaste möblerna som en enkel uppsättning av sängkläder, husgeråd och linne. Slöjdföreningen delar befolkningsutredningens uppfattning om att ett högre belopp än 2 000 kr. icke är tillrädligt med hänsyn till önskvärdheten av att begränsa skuldsättningen.

I några yttranden har uttalats viss tveksamhet på denna punkt. *Fullmäktige i Sveriges riksbank* anför.

Med hänsyn till prisutvecklingen sedan bosättningslåneverksamhetens tillkomst är det nödvändigt med en höjning av nuvarande lånemaximum, om lånen skola i samma utsträckning som från början var avsett kunna tjäna till hjälp åt trolovade och nygifva vid deras bosättning. Löneutvecklingen torde också i allmänhet möjliggöra för låntagarna att erlægga något större belopp i räntor och amorteringar än ursprungligen var fallet. Enligt riksbankens erfarenhet förekommer avbetalningsköp av möbler m. m. fortfarande i stor utsträckning bland låneklientelet, ett förhållande som delvis torde betingas av att erhållna bosättningslån visat sig otillräckliga för att anskaffa den bo-

sättning, som de nygifva anse sig behöva. Fullmäktige finna sig därför böra tillstyrka en höjning av nuvarande lånemaximum. Om man vid denna höjning bör sträcka sig så långt som till att bestämma maximibeloppet till 2 000 kronor är emellertid tveksamt. Det torde nämligen vara att befara, att svårigheter komma att uppstå för åtskilliga låntagare att förränta och inom en 5-årsperiod återbetala ett så stort lån som 2 000 kronor. Har en låntagare erhållit lån å det föreslagna maximibeloppet, kommer han att få i amortering erlægga 100 kronor per kvartal, vartill kommer ränta. Som enligt gällande bestämmelser lånets upptagande skall vara tillrådligt »med hänsyn till de lånesökandes egna intressen och villkor» — vilket bl. a. innebär, att sökandena skola anses ha förutsättning återbetala lånet — kommer låneprövningen att bli besvärligare än för närvarande är fallet. Fullmäktige utgå nämligen ifrån att de lånesökandes återbetalningsförmåga måste mera ingående undersökas och övervägas än vad fallet i allmänhet är med nuvarande lånemaximum. För närvarande kan i flertalet fall begärt lånebelopp beviljas, något som näppeligen kan bli fallet i samma utsträckning om maximibeloppet höjes till 2 000 kronor. Det torde också knappast kunna undvikas, att ojämnheterna beträffande lånens storlek komma att ökas de olika riksbankskontoren emellan. Ehuru fullmäktige på grund av det anförda skulle ha ansett det vara motiverat att begränsa lånemaximum till förslagsvis 1 800 kronor, vilja fullmäktige icke motsätta sig bifall till utredningens ifrågavarande förslag.

Länsstyrelsen i Stockholms län finner det tveksamt om höjningen behöver vara så stor som föreslagits.

Länsstyrelsen i Östergötlands län anför.

I fråga om höjning av lånens maximibelopp ställer sig länsstyrelsen tveksam till förslaget. Ett högre lånebelopp skulle mången gång fresta en lånesökande att göra dyrare inköp än vad som är oundgängligen nödvändigt för familjbildningen och därigenom stimulera till slöseri, något som icke kan stå i överensstämmelse med varken statens eller den enskilda låntagarens intressen. Låntagaren bör tvärtom anpassa sin skuldsättning så, att amorteringarna icke alltför djupt ingripa i hans levnadsstandard och för flera år framåt försäkra honom olägenheter. Den osunda avbetalningsköpsverksamheten torde enligt länsstyrelsens övertygelse knappast i någon större grad motverkas genom höjning av lånebeloppet.

Liknande synpunkter ha anförts av *länsstyrelsen i Jönköpings län*.

Länsstyrelsen i Malmöhus län anför.

Såsom utredningen påpekat är det visserligen angeläget, att de nybildade familjerna vid bosättningen erhålla sängutrustning och linneutrustning av tillräckligt god kvalitet och omfattning, eftersom vad erfarenheten visar någon komplettering av denna del av bosättningen mindre ofta kommer senare till stånd. Men om en lånesumma av 2 000 kronor användes helt för inköp av improduktiva artiklar såsom möbler och husgeråd, föreligger fara, att i många fall familjernas skuldbörda — på sätt utredningen själv påpekat — blir alltför tyngande. Önskemålet att de nybildade familjerna redan från början förses med en tillräckligt god och omfattande hemutrustning bör man i stället enligt länsstyrelsens mening söka tillgodose genom en sänkning av inköpspriserna. Det vill synas som om, särskilt när det gäller möbler, en rationalisering och kontroll av tillverkningen och försäljningen skulle kunna medföra betydande resultat i sådant syfte. I viss mån annorlunda synes emellertid läget vara, därest en icke alltför ringa del av bosättningslånet skall begagnas för anskaffande av sådan produktiv egendom som utrustning för

hemslöjd och husdjur för det egna hushållets behov. I sådant fall torde en lånesumma å 2 000 kronor icke behöva väcka betänkligheter. Vid övervägande av dessa synpunkter har länsstyrelsen funnit sig för sin del böra förorda, att höjningen av de vanliga bosättningslånen maximibelopp begränsas till 1 500 kronor, dock att lån upp till 2 000 kronor må kunna beviljas, då minst det belopp som överskjuter 1 500 kronor skall användas för inköp av produktiv egendom av nyss angivet slag.

Kooperativa förbundets styrelse avstyrker en höjning av lånebeloppet samt anför bland annat.

Styrelsen är icke beredd att tillstyrka en höjning av bosättningslånen maximibelopp från 1 250 till 2 000 kr. Det är visserligen riktigt, att en allsidig bosättning svårigen kan åstadkommas med hjälp av 1 250 kr., men bosättningslånen böra enligt styrelsens uppfattning skänka *hjälp* till bosättningen, icke sörja för dess totalfinansiering. Det är icke ägnat att stimulera sparande och sund förtänksamhet överhuvud hos den ogifta ungdomen, om bosättningslånen konstrueras, så att ungdomarna betrakta det som naturligt, att hela bosättningen skall finansieras lånevägen.

Vill man effektivt motverka avbetalningsköpen vid bosättning, bör man icke öka möjligheterna till skuldsättning genom bosättningslånen utan i stället genomföra utredningens förslag att genom premier stimulera ett sparande bland ungdomar i åldern 15—25 år.

Beträffande befolkningsutredningens uttalande i fråga om tolkningen av bestämmelsen att ansökan om bosättningslån efter äktenskapets ingående i ömmande fall kan upptagas till prövning även efter det mer än 6 månader förflutit från äktenskapets ingående anför *svenska slöjdföreningen*, att sådana ömmande fall kunde uppträda även inom andra befolkningskategorier än de studerande. Sålunda kunde exempelvis svårigheten att vid äktenskapets ingående erhålla en lämplig bostad komma många makar att uppskjuta sin bosättning. En annan orsak kunde vara makarnas förvärvsarbete på skilda orter. Slöjdföreningen ville således tillstyrka, att möjligheterna att erhålla bosättningslån senare än sex månader efter äktenskapets ingående måtte stå öppna för alla befolkningsgrupper.

Slutligen har i ett flertal yttranden behovet av ökad rådgivningsverksamhet understrukits.

Landsorganisationen anför.

Landsorganisationen vill mycket kraftigt understryka, att rådgivningen i samband med lånens utlämnande bör effektiviseras. Det är helt otillfredsställande och oförenligt med långivningens syfte, att, såsom enligt uppgift ofta är fallet, lånemedlen användas som en första avbetalning på en större skuld hos möbelhandlarna. Det har vidare konstaterats, att lånesumman ofta disponeras felaktigt eller opraktiskt. Landsorganisationen förutsätter, att frågan om effektivare rådgivningsverksamhet till låntagarna uppmärksammas mera än tidigare. Landsorganisationen instämmer helt i vad arkitekterna Wærn-Bugge och Huldt framhållit som resultat av en år 1942 på uppdrag av socialdepartementet utförd undersökning, nämligen att en rådgivning i samband med lånens utdelande utgör förutsättningen för att lånens syfte skola uppnås. Detta konstaterande torde få ännu större vikt, sedan lånebeloppen ökats.

Fullmäktige i Sveriges riksbank ha i förevarande sammanhang ifrågasatt, huruvida icke möjlighet borde beredas att genom införsel i lön, pension eller livränta tvinga vissa försumliga låntagare att fullgöra sina förpliktelser. Fullmäktige framhålla, att erfarenheten givit vid handen att det icke så sällan förekomme, att låntagare, som bort äga möjligheter att fullgöra sin betalningsskyldighet, underlåtit detta. Det hade därvid visat sig praktiskt taget uteslutet att genom utmätning förfarande kunna förmå låntagarna att betala. När det gällde löntagare förutsattes nämligen att utmätningssmannen verkställde utmätning vid det tillfälle då vederbörande hade att uppbära sin veckoavlöning, vilket denne emellertid endast undantagsvis vore beredd till. Framställning om införsel komme att göras först efter ingående utredning angående låntagarens ekonomiska förhållanden, försörjningsplikt m. m. varjämte ärendena komme att avgöras av riksbankens direktion.

*Departements-
chefen.*

Då bosättningslånen infördes genom beslut av 1937 års riksdag, beträddes ett nytt statligt verksamhetsområde. Denna nya långivning utan säkerhet av borgen betraktades som en försöksverksamhet. Det var därför naturligt, att reglerna för densamma skulle komma att präglas av en viss stramhet. Långivningen förutsattes skola ske i princip på affärsmässiga grunder. Det maximala lånebeloppet sattes relativt lågt — 1 000 kronor. En ytterligare begränsning av det faktiskt medgivna lånebeloppet med hänsyn till de lånesökandes inkomst förutsattes. En jämförelsevis kort amorteringstid — högst 5 år — fastställdes.

Att låneverksamheten motsvarat ett behov framgår därav, att den redan från början erhöll en betydande omfattning och att den i stort sett ökat år från år. Under det första året — 1938 — utlämnades omkring 7 700 lån. År 1944 hade antalet stigit till över 14 000. Det kan nämnas, att antalet ingångna äktenskap under dessa år utgjorde 58 130 respektive 63 450. Lånens genomsnittliga belopp har jämväl visat stigande tendens, ehuru densamma hela tiden hållit sig ett gott stycke under lånemaximum, som på grund av prisstegringen år 1943 höjdes till 1 250 kronor. Avskrivningsbehovet har hållit sig mellan 5 och 10 procent av summan beviljade lån.

Liksom befolkningsutredningen finner jag erfarenheterna av de statliga bosättningslånen tala för att denna form av stöd åt de unga bör bli ett bestående led i befolkningspolitiken. I likhet med utredningen anser jag emellertid, att skäl föreligga för vissa jämkningar i de gällande bestämmelserna.

Befolkningsutredningen har för sin del funnit, att det lånebelopp, som är möjligt inom ramen för gällande bestämmelser, måste anses otillräckligt för en tillfredsställande bosättning. Beloppets otillräcklighet har medfört, att i ett stort antal fall de lånesökande vid sidan av bosättningslånet nödgats utnyttja andra kreditformer, främst avbetalningsköp, för att kunna anskaffa det nödiga bohaget. Erfarenheten ger nämligen vid handen, att det är vanligt att låntagarna ej alls eller endast i obetydlig grad genom egna besparingar eller genom innehav av bosättningsföremål själva kunna bidra till hem-

mets inredande. Särskilt är detta fallet med äktenskap, som ingåtts vid tidig ålder. Befolkningsutredningen har därför funnit det vara motiverat att föreslå en höjning av det maximala lånebeloppet. Jag avsluter mig till denna uppfattning.

I åtskilliga yttranden ha uttalats betänkligheter mot en höjning av lånebeloppet, bland annat med hänsyn till olägenheterna av för stor skuldsättning. Då som jag nyss nämnt de lånesökande ofta måste ådraga sig skulder vid sidan av de statliga bosättningslånen, torde dessa betänkligheter icke böra tillmätas allt för stor vikt. I regel torde avbetalningsskulden kräva snabbare amortering än de statliga bosättningslånen och därför bli mera betungande än dessa. Det bör således vara lättare för låntagare att avbetala sin skuld å bosättningen, därest densamma är samlad i ett bosättningslån, än om jämväl avbetalningsköp måste anlitas. Länsstyrelsen i Malmöhus län har anfört, att i stället för en höjning av lånebeloppet en sänkning av priset på bosättningsföremål genom rationalisering och kontroll av tillverkningen och försäljningen bör eftersträvas. I anledning härav vill jag erinra, att hit hörande problem för närvarande äro föremål för utredning av särskilda av chefen för handelsdepartementet tillkallade sakkunniga. Även om som ett resultat av de sakkunnigas arbete en rimligare relation mellan bosättningskostnaderna och de flesta nygiftas inkomster kan ernås, finner jag dock icke tillräckligt motiverat att av denna anledning uppskjuta ställningstagandet till frågan om en höjning av det maximala lånebeloppet.

Befolkningsutredningen föreslår en höjning av lånebeloppets maximum från 1 250 kronor till 2 000 kronor. Utredningen har ej närmare angivit efter vilka grunder det föreslagna beloppet fastställts. Det synes emellertid uppenbart, att beloppet förslår endast för en nödorttig möblering av ett rum och kök. I en proposition angående vissa åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen, vilken inom kort torde komma att avlämnas, har jag för avsikt, att förorda en målsättning beträffande utrymmesstandarden, vilken innebär att familjebostaden skall omfatta minst två rum och kök. Då stödverksamheten för de ungas bosättning enligt min mening bör utformas under beaktande av målsättningen i bostadspolitiken, bör man vid fastställandet av bosättningslånen maximum belopp räkna med att detta i stort sett bör räcka till för anskaffande av erforderliga möbler och övriga inventarier till en lägenhet av nyss nämnda storlek. Enligt vad jag inhämtat torde kostnaden för en något så när tillfredsställande bosättning i en dylik lägenhet för närvarande knappast understiga ett belopp av 2 400 kronor. Med hänsyn till nu anförda omständigheter anser jag mig böra förorda, att bosättningslånen maximum höjes till nämnda belopp.

Med den höjning av lånebeloppen, som möjliggöres genom den av mig förordade maximigränsen, torde amorteringarna i många fall bliva allt för betungande, därest den nuvarande amorteringstiden bibehålles. Jag vill därför i anslutning till landsorganisationens förslag förorda, att amorteringstiden må utsträckas till högst åtta år. Nämnda tid bör dock betraktas som maximitid. Särskilt när fråga är om lån, som mera avsevärt understiga låne-

maximum, synes en amorteringstid i huvudsak motsvarande den nu tillämpade vara tillräcklig.

Enligt gällande kungörelse föreskrives som villkor för erhållande av bösättningslån, att lånets upptagande är tillrådligt med hänsyn till de lånesökandes egna villkor och intressen. Enligt förarbetena innebär detta, bland annat, att vid fastställandet av lånebeloppet hänsyn skall tagas till de lånesökandes inkomstförhållanden. Jag förutsätter dock att vid bedömandet av de lånesökandes kreditvärdighet icke enbart hänsyn tages till vederbörandes aktuella inkomster utan jämväl avseende fästes vid de sökandes skötsamhet och redbarhet.

Mot vad utredningen i övrigt föreslagit har jag i stort sett intet att erinra. Jag tillstyrker sålunda utredningens förslag rörande utvidgning av bösättningslårens användningsområde, innebärande att lånen skulle få disponeras ej endast som för närvarande för inköp av möbler och andra bösättningsföremål utan även för anskaffande av redskap och verktyg m. m. ävensom vissa husdjur såsom kor och får, vilkas avkastning till avsevärd del användes inom det egna hushållet. Även förslaget om beviljande av särskilda »studiebösättningslån», för vilka låntagarna skulle kunna erhålla viss tids uppskov med amorteringarna, vill jag förorda. Ett sådant uppskov synes emellertid som socialvårdskommittén framhållit motiverat ej endast i fråga om dem, som genomgå längre tids utbildning, utan även i vissa andra fall, då låntagarnas inkomster kunna beräknas komma att avsevärt stiga några år efter äktenskapets ingående, exempelvis när låntagarna i samband med giftermålet etablera egen rörelse eller för brukande övertaga jordbruksfastighet. Det torde få ankomma å riksbanken att pröva, under vilka omständigheter här avsett uppskov må beviljas. I ett par yttranden har påyrkats en längre uppskovstid än tre år för sådana lånesökande, som hava mycket lång utbildningstid, t. ex. medicine studerande. Då en uppskovstid av tre år vanligtvis torde vara tillräcklig, anser jag mig ej kunna förorda att uppskovet som regel göres längre. Med hänsyn till att det emellertid i vissa fall kan föreligga särskilda omständigheter, som motivera en längre amorteringsfrihet, torde för sådana fall riksbanken böra kunna medgiva ytterligare uppskov med amorteringen, dock längst intill fem år.

Det av landsorganisationen framförda förslaget, att uppskov med lånens amortering regelmässigt skulle medgivas under en tid av två år efter ankomsten av ett barn, anser jag mig ej kunna biträda med hänsyn till att detta i en del fall skulle kunna leda till att amorteringen bleve uppskjuten alltför länge. Som befolkningsutredningen framhållit äger riksbanken redan nu möjlighet att företaga omprövning av amorteringstiden vid inträffandet av här avsedd händelse. Denna möjlighet bör på sätt utredningen förordad bibehållas och göras känd för låntagarna.

Mot vad utredningen anfört rörande möjligheterna för dem, som ingå äktenskap under studietiden, att erhålla lån efter det längre tid än sex månader förflutit från äktenskapets ingående har jag intet att erinra. Sådan möjlighet bör i enlighet med vad svenska slöjd-

föreningen framhållit föreligga även i vissa andra fall, då bosättningen av särskild anledning måst uppskjutas, såsom då svårigheter att erhålla lämplig bostad förelegat eller makarna före bosättningen haft förvärvsarbete å skilda orter.

I ett flertal yttranden har understrukits behovet av förbättrad rådgivningsverksamhet beträffande bosättningslånen, därvid särskilt framhållits, att nämnda behov komme att öka, därest lånebeloppen höjdes. Själv är jag medveten om önskvärdheten av en effektivisering av rådgivningsverksamheten. Då emellertid denna fråga är under övertvägande inom befolkningsutredningen, anser jag mig ej för närvarande böra framlägga något förslag i denna del.

Det av fullmäktige i riksbanken framförda förslaget att införsel i lön, pension eller livränta i vissa fall skulle kunna medgivnas för att tvinga försumlig låntagare att fullgöra sina förpliktelser anser jag mig icke kunna biträda.

Medelsbehovet för nästa budgetår.

Som jag inledningsvis framhållit beräknades investeringsbehovet för statens bosättningslånefond i årets statsverksproposition till ett belopp av 3 miljoner kronor för budgetåret 1946/47.

I utlåtande den 26 mars 1946 över befolkningsutredningens förslag rörande ändring i bestämmelserna för statens bosättningslån hava *fullmäktige i riksbanken* anfört, att vid bifall till nämnda förslag ifrågavarande belopp borde höjas. Fullmäktige ha förutsatt, att lånesumman i genomsnitt i varje fall till en början icke komme att närma sig 2 000 kronor utan har uppskattningsvis räknat med ett medelbelopp av 1 600 kronor. Fullmäktige, som ansett sig böra räkna med att lånens antal komme att överstiga 13 000, ha från angivna utgångspunkter uppskattat medelsbehovet för nästa budgetår till 6 miljoner kronor.

Vid bifall till den av mig föreslagna höjningen av lånebeloppets maximum till 2 400 kronor kan enligt vad fullmäktige i riksbanken meddelat medelsbehovet till statens bosättningslånefond för nästa budgetår uppskattas till 8 600 000 kronor. Fullmäktige ha härvid räknat med att lånens medelbelopp komme att stiga till 1 800 kronor.

Fullmäktige ha i sitt nyssnämnda utlåtande vidare anfört, att riksbanken numera bestrede portokostnaderna för låntagare, som inbetalade räntor och amorteringar å bosättningslån med anlåtande av dem tillställda postgiroinbetalningskort. I sina den 15 november 1945 framlagda förslag angående ändrade grunder för ersättning till riksbanken för dess bestyr med bosättningslånen, hade emellertid inga medel beräknats till gottgörelse för ifrågavarande kostnader. Dessa hade under sista kvartalet 1945 uppgått till cirka 7 000 kronor och man hade anledning förutsätta att detta belopp komme att stiga i och med att postgiroinbetalningarna bleve allt vanligare. Full-

mäktige ville emellertid ej nu ifrågasätta någon höjning av det för nästa budgetår äskade anslaget för ersättning till riksbanken för dess bestyr med bosättningslånen men ville redan nu ha anmält saken, därvid fullmäktige utgått från att riksbanken skulle erhålla gottgörelse för här avsedda kostnader.

*Departements-
chefen.*

Mo: den av fullmäktige i riksbanken — under förutsättning av bifall till de av mig förordade ändringarna i bestämmelserna för bosättningslånen — gjorda uppskattningen av medelsbehovet till statens bosättningslånefond för nästa budgetår har jag intet att erinra. Jag förordar alltså, att till fonden anvisas ett anslag av 8 600 000 kronor.

Vad angår fullmäktiges uttalande rörande portokostnaderna för låntagare, som inbetala räntor och amorteringar å bosättningslån med anlitan- de av postgiro, anser jag skäligt, att riksbanken erhåller ersättning för nämnda kostnader. Då riksbanken emellertid ej nu ifrågasatt någon höjning för nästa budgetår av anslaget för ersättning till riksbanken för dess bestyr med bosättningslånen, synes frågan om täckandet av nämnda kostnader kunna upptagas till prövning framdeles.

I årets statsverksproposition förordade jag, att beslutanderätten beträffande befrielse, helt eller delvis, från återbetalningsskyldighet i fråga om statligt bosättningslån och beträffande avskrivning av sådant lån skulle överflyttas från Kungl. Maj:t till riksbanken. Någon ändring i nämnda förslag avser jag ej att föreslå. I fråga om motiveringen för detsamma anhåller jag att få hänvisa till statsverkspropositionen.

I detta sammanhang anser jag mig till prövning böra upptaga jämväl frågan om ersättningen åt de ortsombud, som hava att avgiva yttranden över ansökningar om statliga bosättningslån. Enligt nu gällande bestämmelser äger ortsombud åtnjuta ersättning med 3 kronor för varje ansökan, varöver ombudet yttrat sig; dock att, där jämväl annat ortsombud yttrat sig över ansökningen, ersättningen utgår med allenast 2 kronor. Dessa ersättningsbelopp ha gällt sedan år 1938. Därest uppgifter beträffande lånesökande införskaffats från socialregistret, skola enligt beslut av 1943 års riksdag nyssnämnda ersättningsbelopp höjas, där dylika uppgifter införskaffats beträffande allenast en lånesökande med 30 öre och i annat fall med 50 öre.

Från åtskilliga ortsombud har framhållits, att nyssnämnda ersättningar äro väl knappa med hänsyn till det arbete, som ombuden hava att fullgöra. Då den av mig förordade höjningen av lånemaximum samt utvidgningen av lånens användningsområde torde komma att föra med sig en höjning över lag av lånebeloppen, synes i flertalet fall en mera ingående utredning och prövning av de lånesökandes villkor påkallad. Med hänsyn härtill vill jag tillstyrka, att ersättningen höjes till 5 kronor för varje ansökan. I de fall, där jämväl annat ortsombud yttrat sig över ansökningen, bör ersättningen dock utgå med allenast 3 kronor. Vid bifall till detta förslag anser jag någon förhöjning av ersättningen ej böra ske i anledning av att uppgifter beträffande lånesökande införskaffats från socialregistret.

Anslaget till ersättning åt ortsombuden för nästa budgetår, vilket i statsverkspropositionen upptagits till 50 000 kronor, torde vid bifall till vad jag här föreslagit behöva höjas till 75 000 kronor.

Hemställan.

Under hänvisning till vad jag i det föregående anfört får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels godkänna av mig förordade ändringar i grunderna för statens bosättningslån;

dels å driftbudgeten under femte huvudtiteln till *Statens bosättningslån: Ersättning åt ortsombud* för budgetåret 1946/47 anvisa ett *förslagsanslag* av kronor 75 000;

dels ock å kapitalbudgeten under statens utlåningsfonder till *Statens bosättningslånefond* för budgetåret 1946/47 anvisa ett investeringsanslag av kronor 8 600 000.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Bengt Söderqvist.